

Dr hab. Agnieszka Żyta, prof. UWM

Olsztyn, 19.12.2024

Katedra Pedagogiki Specjalnej i Resocjalizacji

Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie pedagogika Pani dr Agnieszce Dłużniewskiej
(na podstawie Uchwały nr/2024 Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej z dnia 9 października 2024 r.)

Sylwetka naukowo-zawodowa Habilitantki

Dr Agnieszka Dłużniewska jest badaczką i naukowczynią zatrudnioną od 2011 roku w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Jej wykształcenie (magister bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej, absolwentka czterech studiów podyplomowych z zakresu afazjologii i surdologopedii, afazjologii, surdologopedii, organizacji z zarządzania oświatą oraz ukończenie 10 kursów i szkoleń z zakresu metod diagnozy i pracy terapeutycznej), a także bogate doświadczenie zawodowe w różnych placówkach oświatowych i medycznych, odegrały istotną rolę w jej wyborach badawczych. Jak sama pisze podejmowane przez nią „eksploracje badawcze wpisują się w dyscyplinę - pedagogika. Ze względu jednak na przedmiot, jakim jest językowe poznanie i interpretacja rzeczywistości przez (...) dzieci i młodzież mają one interdyscyplinarny charakter” (Autoreferat, s.6). Umiejętne łączenie doświadczeń praktycznych z pracą naukową opartą o solidny warsztat teoretyczno-metodologiczny jest zwykle dużym walorem, który pozwala na lepsze efekty w obu obszarach pracy.

Habilitantka uzyskała w 2005 roku stopień doktora nauk humanistycznych na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, pod kierunkiem prof. Kazimierzy Krakowiak, na podstawie dysertacji *Komunikowanie się dzieci z uszkodzeniami sluchu w wieku przedszkolnym*. Dr A. Dłużniewska pracę akademicką zaczęła sześć lat później, a jej dorobek naukowy po doktoracie obejmuje 3 monografie (w tym jedną współautorską), 23 rozdziały w pracach pod redakcją oraz 13 artykułów w czasopismach

naukowych. Według bazy Google Scholar - dane z 16.12.2024 r. - Habilitantka była cytowana 66 razy, h-index jej prac wynosi 4, natomiast profil Baza Wiedzy APS informuje o sumarycznej punktacji ministerialnej 1019. Habilitantka ma jedną, cytowaną 3 razy publikację współautorską w Bazie Scopus (dane z 16.12.2024).

Dr A. Dłużniewska aktywnie uczestniczyła w 34 konferencjach naukowych, z których 16 miało charakter międzynarodowy, w tym cztery wystąpienia wygłoszone lub prezentowane były w j. angielskim i rosyjskim, także poza granicami Polski. Niewątpliwie istotnym wymogiem stawianym przed naukowcami jest obecność w tzw. obiegu międzynarodowym, czego wyrazem jest m.in. udział w spotkaniach konferencyjnych, publikowanie w językach kongresowych (zwłaszcza w czasopismach obecnych w uznanych bazach naukowych m.in. Scopus czy Web of Science) czy udział w międzynarodowych grupach badawczych. Habilitantka realizuje wszystkie wymienione obszary. Publikowała w j. angielskim współautorskie wystąpienia w materiałach pokonferencyjnych oraz trzy artykuły współautorskie w czasopismach z otwartym dostępem. Na uznanie zasługuje także aktywność Habilitantki na polu uczestnictwa w pracach zespołów badawczych (8 projektów). Kierowanie projektami, ale także pełnienie roli wykonawcy pozwala zdobyć doświadczenie badawcze, wzbogaca warsztat metodologiczny, uczy istotnej dla rozwoju nauki kooperacji z przedstawicielami różnych dyscyplin i ośrodków akademickich oraz jest szansą na rozwijanie potencjału badawczego. Zdecydowana większość wymienianych projektów realizowanych była w ramach grantów wewnętrznych Akademii Pedagogiki Specjalnej, ale są także przykłady działań partnerskich z Ministerstwem Edukacji Narodowej (Projekt „Podniesienie efektywności uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” z 2010 r., współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego) czy współpraca z międzynarodowym zespołem badaczy pod egidą Uniwersytetu w Queensland w Australii (projekt Global Tales, finansowany ze środków własnych uczelni australijskiej). W wykazie uczestnictwa w projektach dr Agnieszka Dłużniewska podaje także pełnienie funkcji wykonawcy w projekcie OPUS 14 (finansowanego przez NCN, tytuł projektu: *Wpływ czynników rodzinnych na rozwój zdolności twórczych*), ale nie dołącza stosownego zaświadczenia, ani nie podaje żadnych szczegółów tego projektu w swoim autoreferacie. Pani Doktor opisuje także współpracę w ramach projektów o charakterze dydaktycznym z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji w Warszawie, czy przedstawicielami innych uczelni polskich (m.in. KUL, UMCS, Uczelnia Korczaka, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach). Wśród pozostałych aktywności dydaktycznych i organizacyjnych znajduje się

także pełnienie przez Habilitantkę roli promotora pomocniczego w przewodzie Pana Kamila Kurackiego (późniejszego współautora w 10 rozdziałach w monografiach i artykułach w czasopiśmie) czy trzymiesięczny staż naukowy pod opieką prof. dr hab. Janusza Kirenki w Instytucie Pedagogiki UMCS w Lublinie. Ponadto Habilitantka recenzuje artykuły naukowe - w tym anglojęzyczne - z list czasopism punktowanych MNiSW (m.in. *Universal Journal of Educational Research*, *Roczniki Pedagogiczne*, *Colloquium* czy *Forum Pedagogiczne*) oraz pełniła funkcję zastępcy redaktora naczelnego czasopisma *Szkola Specjalna*. Na wyróżnienie zasługuje także wysoka aktywność dr A. Dłużniewskiej w zakresie współpracy z otoczeniem społecznym i gospodarczym, co pokazuje, że badania Habilitantki mają znaczenie także dla środowiska i społeczeństwa. Udział w pracach zespołów opracowujących na zlecenie Skarbu Państwa - Ośrodka Rozwoju Edukacji, wytycznych dla autorów podręczników, standardów i wskazówek do przygotowania i adaptacji narzędzi diagnostycznych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, czy koncepcji szkoleń podnoszących kompetencje nauczycieli, ma znaczący wpływ na rzeczywistość edukacyjną i jest ważnym wymiarem wpływu działalności naukowej na środowisko społeczne. Dopełnieniem działalności eksperckiej są osiągnięcia popularyzatorskie (m.in. warsztaty dla uczniów czy webinaria dla nauczycieli), a także duża aktywność na polu dydaktycznym (np. pełnienie funkcji promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim czy konsultanta naukowego w przewodach studentów z Kazachstanu, kierowanie dwoma edycjami studiów podyplomowych realizowanych w APS w Warszawie). Pani dr Agnieszka Dłużniewska uczestniczy także w pracach organizacyjnych na macierzystej uczelni m.in. jako członek Senackiej Komisji ds. Finansów i Infrastruktury Akademii Pedagogiki Specjalnej. Jej działalność naukowa jest doceniana przez władze uczelni (dwukrotnie otrzymała Nagrodę Rektora za działalność naukową).

Ocena osiągnięć naukowych Habilitantki

Habilitantka jako główne osiągnięcie naukowe przedstawiła dwie monografie własnego autorstwa. Pierwsza z nich pt. *Rozumienie tekstów literackich przez uczniów z uszkodzeniem słuchu* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”) została wydana w 2021 r., a recenzje wydawnicze opracowały prof. K. Krakowiak i dr hab. M. Kupisiewicz, prof. APS. Druga pt. *Wczesne inicjacje czytelnicze dzieci z uszkodzeniami słuchu w perspektywie socjokognitywnych uwarunkowań rozwoju sprawności językowych* (Wydawnictwo APS) ukazała się w 2024 r., zrecenzowana została przez prof. S. Grabiasa oraz dr hab. A. Maciejewską, prof. Uniwersytetu w Siedlcach.

Obie pozycje to efekt wieloletnich interdyscyplinarnych zainteresowań badawczych Habilitantki, w których podmiot badań - dzieci/uczniowie z uszkodzeniem słuchu są analizowane pod kątem zarówno umiejętności czytania i pisania, jak i rozumienia tekstów literackich. Podejmowana tematyka jest ważna z punktu widzenia praktyki pedagogicznej, w tym z zakresu wyrównywania szans edukacyjnych uczniów, a osadzona została w socjokognitywnym modelu czytania.

Monografia *Rozumienie tekstów literackich przez uczniów z uszkodzeniem słuchu* jest pozycją opartą na przeglądzie wielu źródeł z kilku dyscyplin - łączy wiedzę z zakresu zarówno językoznawstwa, filozofii, psychologii, jak i surdopedagogiki. Wyniki badań (Hanson 1989, Mayer & Trezek 2014) sugerują, że aby niesłyszący uczniowie mogli stać się biegłymi czytelnikami, muszą opanować te same podstawowe umiejętności, które są dobrze znane osobom słyszącym, niezależnie od stopnia ubytku słuchu lub używanej modalności komunikacji (np. mówionej lub pozawerbalnej). Jednocześnie badania potwierdzają, że poziom rozumienia tekstu czytanego przez tę grupę uczniów jest niższy od tego, który mają uczniowie prawidłowo słyszący (Marschark i in. 2009, Marschark, Harris 2016). Habilitantka w swoich rozważaniach teoretycznych i opracowanym przez siebie projekcie badawczym przyjmuje perspektywę interdyscyplinarną, będącą dowodem na solidne przygotowanie, erudycję oraz chęć jak najpełniejszego naświetlenia podjętej tematyki. Projekt badań wykorzystuje założenia Socjokognitywnego Modelu Czytania Roberta R. Ruddella i Normana J. Unrau (2013), według którego rozumienie tekstu nie jest statycznym przedsięwzięciem, ale raczej procesem konstruowania znaczeń, w którym są one tworzone w wyniku różnych interakcji z tekstem. W socjokognitywnym modelu czytanie jest konceptualizowane jako proces konstruowania znaczeń w kontekście nauczania w klasie, a jego głównymi elementami są czytelnik, tekst i kontekst klasy oraz nauczyciel. Dr A. Dłużniewska podjęła dobrze umocowaną - zarówno w literaturze przedmiotu, jak i metodologii - próbę „rozpoznania, opisanego i wyjaśnienia poznawczych i metapoznawczych mechanizmów leżących u podstaw budowania przez uczniów z niepełnosprawnością słuchu spójnej reprezentacji tekstu, zarówno w kontekście indywidualnego, jak i wspólnego z nauczycielem językowego konstruowania znaczeń” (Dłużniewska 2021, s.12). Autorka osadziła swoje badania obejmujące grupę 100 uczniów (zarówno z uszkodzeniem słuchu, jak i słyszących) w kilku paradygmatach: postpozytywistycznym, konstruktywistycznym, aktywistycznym, pragmatycznym oraz kognitywistycznym, co - jak sama opisuje - „uzasadnia zastosowanie podejścia mieszanego, dotyczącego zarówno triangulacji teorii, jak i zastosowanych metod badawczych”

(Dłużniewska 2021, s.124). Zastosowana metodologia mieszana w świetle przedstawionych argumentów i opisanych założeń, znajduje swoje uzasadnienie i pozwala na znalezienie odpowiedzi na sformułowane przez Habilitantkę pytania badawcze. O ile pierwszy wniosek płynący z badań, mówiący o istotnie niższym poziomie rozumienia czytanych tekstów przez uczniów niesłyszących w porównaniu do tych słyszących, wydaje się dość oczywisty, to ciekawszy wydaje się ten mówiący o takim samym profilu trudności w zadaniach sprawdzających aspekty rozumienia tekstu w obu grupach uczniów. Ponadto badania potwierdziły kluczową rolę nauczyciela jako pośrednika między tekstem a odbiorcą tekstu. Autorka pokusiła się o kilka implikacji dla praktyki surdopedagogicznej, które w mojej opinii mogłyby zostać poszerzone i zoperacjonalizowane, tak, aby praktycy mogli pełniej wykorzystać je w swojej pracy dydaktycznej. Niewątpliwie jednak opisana pozycja jest przykładem badań solidnie osadzonych w teorii i także najnowszej literaturze przedmiotu, z prawidłowo opisanymi założeniami badawczymi i dobrze zaprezentowanymi rezultatami. Niewątpliwie też, jest to pozycja najbardziej znacząca w całym przedstawionym do oceny dorobku naukowym, mogąca świadczyć o dojrzałości naukowej i stanowić „znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny” (Dz.U. z 2024, poz.1571, Art. 219, pkt.1.2.).

Kolejna pozycja zaliczona przez Habilitantkę do osiągnięcia naukowego przedstawionego do oceny (*Wczesne inicjacje czytelnicze dzieci z uszkodzeniem słuchu w perspektywie socjokognitywnych uwarunkowań rozwoju sprawności językowych*, Warszawa 2024) pozostaje w nurcie rozważań na temat języka, czytelnictwa i dzieci z uszkodzonym słuchem. Praca składa się z trzech rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem, a kończących się wnioskami i zakończeniem, do których dołączony został aneks złożony z czterech tabel, w których umieszczone są artykuły anglojęzyczne, będące przedmiotem metaanalizy opisanej w rozdziale trzecim. Tym razem dr A. Dłużniewska zastosowała metaanalizę, która rozumiana jest jako „metoda statystyczna pozwalająca na zbiorczą analizę rezultatów pochodzących z niezależnych badań. Umożliwia ona m.in. weryfikację występowania efektu selekcji publikacji oraz objaśnienie heterogeniczności wyników uzyskanych w różnych analizach” (Mirota, 2019, s.51). Nieco zastanawia fakt, że zastosowana meataanaliza dotyczy tylko rozdziału III czyli środowiskowych uwarunkowań rozwoju języka, czytania i pisanie u dzieci z uszkodzeniem słuchu, natomiast dwa pierwsze rozdziały to refleksje (także oparte na literaturze przedmiotu, ale bez zastosowanego rygoru statystycznego charakterystycznego dla metaanalizy). Refleksje te obejmują czytanie i pisanie w perspektywie kognitywno-konstruktywistycznej (rozdział I) oraz językowo-poznawcze determinanty czytania i pisanie

(rozdział II). Pewien niedosyt może dotyczyć opisu zastosowanej metaanalizy narracyjnej. Nie została ona opisana w wyodrębnionej części rozdziału. I choć wiemy ile artykułów zostało zakwalifikowanych, jakie bazy czasopism zostały uwzględnione w przeglądzie oraz jakie słowa klucze zostały zastosowane, to brakuje informacji o kolejnych etapach działań, liczbie pierwotnej publikacji zakwalifikowanych do metaanalizy (przed odrzuceniem publikacji nie spełniających wszystkich założeń) oraz przedziałów czasowych wziętych pod uwagę przy szukaniu artykułów. Brakuje także odwołań do pozycji omawiających prawidłowe stosowanie metaanalizy (np. Lipsey & Wilson 2009, Hunter & Schmidt 2004, Karwowski 2018). Niewątpliwie zaproponowana przez Autorkę metaanaliza to rozwiązanie ważne zarówno poznawczo i praktycznie, pozwalające nie tylko na podsumowanie stanu wiedzy w poruszonym zagadnieniu, ale mogąca też stanowić źródło nowych inspiracji badawczych. Jednakże istotne wydaje się jak najdokładniejsze opisanie podejmowanych działań, tak aby nie być posądzonym o selektywny przegląd bądź błędy „w wyznaczaniu wielkości efektów” (Karwowski 2018, s. 272).

Do oceny - oprócz osiągnięcia naukowego - Habilitantka przedstawiła monografię współautorską (I. Kucharczyk, A. Dłużniewska (2017) *Samoświadomość emocji i percepcja własna kompetencji społecznych a osiągnięcia szkolne uczniów z dysleksją*, Warszawa: Wydawnictwo naukowe FREL), sześć rozdziałów w książkach i materiałach pokonferencyjnych (w tym dwa współautorskie) oraz dziesięć artykułów w czasopismach naukowych (w tym osiem współautorskich). W przypadku artykułów współautorskich dołączono stosowne oświadczenia o wkładzie merytorycznym i procentowym w powstawanie publikacji. Dr A. Dłużniewska wyróżnia dwa podstawowe obszary tematyczne w swoich pozostałych osiągnięciach naukowych: 1) problematykę funkcjonowania językowo-poznawczego i emocjonalno-społecznego dzieci z uszkodzeniami słuchu, 2) zagadnienia dotyczące funkcjonowania językowo-poznawczego i emocjonalno-społecznego dzieci z trudnościami w uczeniu się. Można więc stwierdzić, że obszar zainteresowań jest stały, a różni się jedynie rodzajem specjalnych potrzeb edukacyjnych u podmiotu badań. W swoim autoreferacie Habilitantka - mimo dołączenia tej pozycji - nie pisze nic o monografii współautorskiej (I. Kucharczyk, A. Dłużniewska 2017), nie sytuując jej w żadnym z wymienianych obszarów. Monografia ta prezentuje wyniki badań własnych dotyczących emocjonalno-społecznego funkcjonowania uczniów z dysleksją i bez dysleksji. Zarówno część teoretyczna zbierająca wiedzę na temat samoświadomości emocji czy kompetencji społecznych uczniów, w tym u tych z dysleksją, jak i osadzony w strategii ilościowej projekt

badawczy niewątpliwie poszerzają wiedzę z tego zakresu. Słabszą stroną tego opracowania jest zminimalizowanie dyskusji na temat uzyskanych wyników z brakiem odniesienia się do wcześniej prowadzonych badań oraz nierozwinięcie wątku zaleceń dla praktyki pedagogicznej.

Pierwszy obszar swoich zainteresowań naukowych Habilitantka dzieli na dwie podgrupy : 1) wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania kształtowania się kompetencji językowej i komunikacyjnej dzieci z uszkodzeniem słuchu (ale także z innymi potrzebami specjalnymi), 2) czynniki determinujące „kształtowanie się językowo-kulturowej tożsamości osób z uszkodzeniem słuchu i związanej z tym percepcji i interpretacji zjawisk rzeczywistości” (Autoreferat, s.24). W tym obszarze badań znajdują się zarówno artykuły o charakterze czysto teoretycznym (cztery, w tym jeden w czasopiśmie), jak i badawczym (pięć, w tym trzy w czasopismach). Ich lektura pozwala stwierdzić, że dr A. Dłużniewska systematycznie rozwija swoje kompetencje badawcze, preferuje badania ilościowe oraz chętnie i z powodzeniem prowadzi je w zespołach. Dwa z przedstawionych w tym obszarze artykułów zostały opublikowane w j. angielskim (obie pozycje - zarówno monografia pod redakcją, jak i czasopismo z list MNiSW - są publikacjami wydanymi w Polsce), co niewątpliwie daje szansę na lepsze zaistnienie w kręgu badaczy z innych krajów. Najwyżej oceniam wśród tych pozycji artykuł współautorski w j. angielskim (pierwszym autorem jest dr K. Kuracki) opublikowany w *Forum Pedagogicznym* dotyczący relacji rodzic-dziecko w kontekście wczesnych inicjacji czytelniczych. Jest to interesująco poprowadzony oraz dobrze skonstruowany metodologicznie projekt badawczy, uzupełniony o ciekawą dyskusję i wnioski.

Drugi obszar zainteresowań naukowych Habilitantki dotyczy uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się w kontekście aspektów językowo-poznawczych i emocjonalno-społecznych. Wszystkie siedem artykułów przyporządkowanych przez Panią Doktor do tej grupy problemowej, to pozycje współautorskie opublikowane w czasopismach z list MNiSW i anglojęzycznej pozycji pokonferencyjnej (proceedings). Wszystkie to artykuły o charakterze badawczym (trzy z nich opublikowane w j. angielskim, w tym dwa w wydawnictwach zagranicznych). Ich lektura pozwala zauważyć coraz większą staranność w prezentacji uzyskanych wyników. Niewątpliwie wpływ na to ma m.in. opublikowanie w czasopiśmie indeksowanym w bazie Scopus (PLoS ONE), którego CiteScore wynosi 6,2. Wśród artykułów najlepiej ocenionych przez mnie w tym zakresie problematyki znajdują się dwie pozycje współautorskie (współautor dr K. Kuracki, czasopismo *Multidisciplinary*

Journal of School Education oraz *PLoS ONE*), Jeden z nich dotyczy związku wsparcia edukacyjnego z wyborem metapoznawczych strategii czytania w warunkach stresu egzaminacyjnego wśród uczniów z dysleksją i bez dysleksji. Badania własne wykazały, że tylko wśród uczniów z dysleksją stres egzaminacyjny odgrywał moderującą rolę w związku między postrzeganym wsparciem edukacyjnym a deklarowanym wyborem globalnych strategii czytania, co niewątpliwie powinno być uwzględniane w programach interwencyjnych oferowanych w środowisku szkolnym. Kolejny artykuł podejmujący podobną tematykę, dotyczy związku stresu egzaminacyjnego z metapoznawczymi strategiami czytania u uczniów z dysleksją oraz roli mechanizmów motywacyjnych i wsparcia edukacyjnego. Oba są częścią szerszego projektu badawczego. Badania wykazały, że rodzaj stresu wpływa na wybór strategii czytania, a motywacja i wsparcie edukacyjne odgrywają kluczową rolę w radzeniu sobie z egzaminacyjnymi trudnościami. Motywacja działa jako czynnik pośredni, natomiast wsparcie edukacyjne łagodzi wpływ stresu na stosowanie strategii czytania. Uczniowie z dysleksją potrzebują trwałego wsparcia w rozpoznawaniu źródeł stresu i stosowaniu skutecznych metod pracy z tekstem, co można osiągnąć m.in. poprzez dostosowanie warunków egzaminów. Ważne jest również wzmacnianie ich samooceny, poczucia kompetencji oraz motywacji, aby lepiej radzili sobie w stresujących sytuacjach edukacyjnych. Wyniki i wnioski płynące z badań mogą mieć duże znaczenie dla praktyki pedagogicznej i działań ukierunkowanych na wyrównywanie szans uczniów z trudnościami w uczeniu.

Podsumowując część dotyczącą oceny osiągnięć naukowych dr Agnieszki Dłużniewskiej należy podkreślić jej dbałość o wszechstronny rozwój zarówno jako badaczki, nauczycielki akademickiej, jak i osoby współpracującej ze środowiskiem lokalnym na rzecz wykorzystania wyników badań oraz wiedzy akademickiej w praktyce pedagogicznej. Habilitantka coraz aktywniej uczestniczy w dyskursie międzynarodowym, zarówno jako autorka publikacji badawczych, jak i uczestniczka projektów łączących naukowców z różnych krajów. Jej zainteresowania naukowe i projekty badawcze skoncentrowane wokół języka, jego roli w rozwoju kompetencji wpływających na proces uczenia się i funkcjonowania społeczno-kulturowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniem słuchu czy dysleksją są konsekwentnie rozwijane i doskonalone.

Konkluzja

Reasumując, po dokonaniu analizy przedstawionych dokumentów (autoreferat, wykaz osiągnięć, dołączone trzy monografie - autorskie i współautorskie) oraz uwzględniając

wytyczne określone w art. 219 ust.1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz.1571 z późn. zm.) stwierdzam, że wskazane we wniosku osiągnięcia oraz cały dorobek p. dr Agnieszki Dłużniewskiej spełniają wymogi stawiane kandydatom ubiegającym się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Popieram wniosek o nadanie jej powyższego stopnia naukowego.